

V. Matsuka

EVALUATION OF UKRAINIAN COMPETITIVENESS IN THE WORLD TOURISM MARKET

The article is devoted to the analysis of Ukraine's competitiveness in the global tourism market and the search for ways of its increasing.

It is proved that one of the most important indicators of the assessment of the countries' competitiveness in the sphere of tourism and travel is the Index of the World economic forum. It reflects a combination of factors that ensure the sustainable development of the tourism sector, which contributes to the development of the country's competitiveness.

Scales of international tourism development are estimated. So the overall dynamics of tourism development in the world is positive. The structure of tourist flows in the world macroregions is analyzed. Among the tourist regions, the European region is powerful, followed by Asia-Pacific, America, Africa and the Middle East.

The state of the tourist industry of Ukraine is investigated. In general, there are certain trends in the development of tourism in Ukraine: the revival of tourism activity alternates with recessions, reproducing in these fluctuations not only the state of the internal market environment, but also the world market situation, where Ukraine's competitiveness remains very low; there is a tendency of exceeding the entry flow over the exit flow in the structure of international tourism, which is indicated by an increase in the flow of foreign tourists to our country; Despite the positive changes in the national tourism services market, a slight drop in the rate of outbound tourism should be noted.

Analysis of the components of the competitiveness index of travel and tourism in Ukraine indicates a high level of health and hygiene, human resources and the labor market, price competitiveness, cultural resources and business travel. However, most of the indicators in the rating are below the average: business environment, security and protection, information and communication readiness, priority of tourism and travel, international openness, environmental stability, air transport infrastructure, land transport infrastructure and ports, tourism infrastructure, natural resources.

To form a competitive tourism industry in Ukraine, it is necessary to introduce measures in the following directions: legal, administrative, economic, social, cultural, and environmental.

Key words: *tourism, tourist flows, world tourism market, competitiveness, competitiveness index of countries in the field of tourism and travel.*

УДК 339.9

О.А. Беззубченко, В.В. Дарменко

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ У СВІТОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

На основі проведеного аналізу встановлено, що близько 60 % світової торгівлі, яка сьогодні становить понад 20 трильйонів доларів США, складається з торгівлі проміжними товарами і послугами через глобальні ланцюги створення вартості (GVC). У галузевій структурі, за даними Financial Times Global 500, лідером вже протягом багатьох років залишається нафтодобувна промисловість.

На основі розрахунку коефіцієнтів локалізації, концентрації та коефіцієнту Джині у статті здійснено кількісну оцінку ступеня нерівномірності розподілу певної

сукупності транснаціональних корпорацій світової нафтодобувної галузі за обсягами активів. Проведений аналіз свідчить про нерівномірний розподіл ТНК даної галузі за обсягами активів та що лише 8 % найкрупніших ТНК контролюють 23 % активів, в той час як більш ніж половину, а саме на 57 % найкрупніших ТНК припадає лише 22 % активів.

Ключові слова: транснаціональна корпорація (ТНК), транснаціоналізація, глобалізація, глобальні ланцюги створення вартості (GVC), прями іноземні інвестиції (ПІІ).

Постановка проблеми. Одним із найважливіших проявів глобалізації протягом останніх десятиліть є домінуванням у світовій економіці транснаціональних корпорацій, які контролюють 50 % світового виробництва товарів, 80% технологій, а загальні обсяги реалізації 100 найбільших з них становить понад 10 % світового ВВП. З урахуванням великої кількості функціонуючих на світовому ринку ТНК рівень монополізації надзвичайно високий. Це особливо помітно в наукоємних галузях промисловості, що пояснюється потребою цих галузей багатомільярдних інвестицій та значної кількості висококваліфікованих кадрів. Домінуюча роль мегамонополій, що представлені транснаціональними корпораціями на світовому ринку визначається тим, що вони займають панівне становище не тільки у виробництві та експорті товарів, але і в торгівлі патентами і ліцензіями, наданні різних технічних послуг, оскільки під контролем ТНК знаходиться основна частина наукових розробок, і як наслідок накопиченого передового виробничого досвіду. При цьому, виняткову зацікавленість для експансії ТНК представляють ринки країн, що розвиваються, які характеризуються більш низькою насиченістю та більш вигідними умовами для їх функціонування. Особливої актуальності набуває дослідження змісту системи взаємодії ТНК з національними господарствами та виявлення їх впливу на соціально-економічний розвиток як світового господарства в цілому, так і національних економік зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретично-концептуальні засади транснаціоналізації та функціонування транснаціональних компаній на макроекономічному, мезаекономічному та мікроекономічному рівнях досліджені в працях таких зарубіжних вчених, як Дж. Даннінг [1], Ф. Котлер [2], Р. Кейвз, Ч. Кіндельбергер [3], М. Кассон, М. Портер [4], Дж. Хайнс та інших. Умови, форми і наслідки взаємодії ТНК з національними урядами розглядають в своїх роботах І. Вальтер, Т. Гладвін, Т.А. Рагман, Р. Робінсон, С. Хаймер [5] та інші.

Також вагомий внесок в дослідження діяльності транснаціональних корпорацій зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як К. Акамацу, Р. Вернон, К. Омас [6], Ф. Никербокер [7], Х. Перлмуттер [8], В. Білошапка [9], В. Будкін, А. Кредісов, О. Білорус [10], Д. Лук'яненко, О. Рогач [11], В. Рокоча [12], В. Новицький [12], Л. Руденко- Сударєва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні здобутки вчених у зазначеній темі, вона досліджувалася в розрізі окремих аспектів під впливом невизначеності та релевантності зовнішнього середовища, тому завжди існує низка питань, які вимагають досліджень і подальших наукових розробок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поступове зростання продажів і доданої вартості іноземних філій ТНК, як свідчать дані міжнародної статистичної бази UNCTAD, обумовлено функціонуванням міжнародних виробничих мереж. Існуючі запаси інвестицій, накопичені в дочірніх компаніях, вже розташованих за кордоном, генерують прибуток, який може бути реінвестований на зовнішні ринки. В середньому реінвестується приблизно 50 % доходів іноземних філій ТНК.

Іноземні філії ТНК за останні п'ять років уповільнили темпи зростання своєї діяльності, що віддзеркалюється в наступних показниках: зростання обсягів продажів

відбулося на 1,5%, доданої вартості на 1,5%, зайнятості на 2,5% у порівнянні з даними 2010 року, коли вони були на (рівні 9,7%, 10,7% та 7,6% зростання відповідно).

Після глобальної фінансової кризи уповільнення темпів зростання торгівлі товарами і послугами по відношенню до глобального ВВП було лише першим, найбільш помітним проявом більш важливих змін. Зазначені за останні п'ять років середньорічні темпи зростання роялті та ліцензійних зборів (майже 5%) в порівнянні з темпами зростання товарообігу і ПП (менше 1%) свідчать про те, що відбувається переміщення міжнародного виробництва з матеріально-речовинних транскордонних виробничих систем в сферу нематеріальних активів. Це може негативно позначитися на перспективах залучення інвестицій країнами, що розвиваються у виробничий потенціал.

У 2017 р. обсяги діяльності 100 найбільших ТНК світу характеризуються наступними показниками: 9% світових іноземних активів приходяться на ТНК, 17% світових продажів та 13% іноземної зайнятості складають працівники філій ТНК. Загальний обсяг продажів топ 100 ТНК світу у 2017 р. становив приблизно 10% світового ВВП., тому вони є важливою складовою глобалізаційних процесів, що відбуваються в світовій економіці.

У 2017 р. провідні ТНК збільшили обсяги своїх глобальних операції, за рахунок збільшення активів та продажів на 8%, хоча статистика стосовно процесів інтернаціоналізації залишалася приблизно стабільною. Збільшення обсягів активів та продажів відбулося за рахунок реалізації мегаугод, що мали місце практично у всіх галузях промисловості, що призвело до включення до рейтингу п'яти нових компаній: DowDuPont Inc. (хімічний конгломерат, сформований після злиття Dow Chemical та DuPont); Канадська багатонаціональна енерготранспортна компанія Enbridge Inc.; the United Kingdom consumer goods company Reckitt Benckiser Group Plc; німецька група охорони здоров'я Fresenius SE & Co KGaA; і китайський конгломерат HNA Group Co Ltd. Шоста нова компанія, китайський технічний конгломерат Tencent Holding, не була задіяна в мегаугодах, а скоріше нагромадила зарубіжні активи за останні кілька років, працюючи як інвестиційна холдингова компанія. До компаній, що вийшли з рейтингу цього року, відносяться компанії, що відокремились або розділилися (Schlumberger Ltd., ConocoPhillips, General Motors і Hewlett-Packard, усі зі Сполучених Штатів), а також ті що було виключено зі списку у зв'язку з підвищенням порогового рівня іноземних активів, на підставі якого країни включають до рейтингу, який в свою чергу, збільшився (цього року він досяг значення 40 мільярдів доларів США), наприклад, E.ON Ag (Німеччина), WPP Plc (Великобританія).

Таблиця 1.

Показники діяльності топ 100 ТНК світу протягом 2015-2017 рр.

	Топ 100 ТНК світу					Топ 100 ТНК з країн, що розвиваються та з країн з транзитивними економіками		
	2015	2016	2015-16 зміна, %	2017	2016-17 зміна, %	2015	2016	зміна (%)
Активи (мільярди доларів)								
Іноземні	8 015	8 337	4,0	9 004	8,0	1 716	1 886	9,9
Внутрішні	4 875	4 894	0,4	5 491	12,2	4 289	4 511	5,2
Загальні	12 891	13 231	2,6	14 495	9,6	6 004	6 397	6,5
Частка іноземних в загальних (%)	62	63	0,8	62	-1,4	29	29	0,9
Продажі (мільярди доларів)								
Іноземні	4 802	4 765	-0,8	5 170	8,5	1 734	1 559	-10,1

Внутрішні	2 851	2 737	-4,0	2 793	2,1	1 903	1 965	3,3
Загальні	7 653	7 502	-2,0	7 964	6,2	3 638	3 524	-3,1
Частка іноземних в загальних (%)	63	64	0,8	65	2,2	48	44	-3,4
Зайнятість (тис.)								
Внутрішні	9 130	9 535	4,4	9 757	2,3	4 003	4 603	15,0
Загальні	7 141	6 920	-3,1	6 889	-0,4	7 900	7 434	-5,9
Частка іноземних в загальних (%)	16 271	16 455	1,1	16 646	1,2	11 903	12 038	1,1
Внутрішні	56	58	1,8	59	1,2	34	38	4,6

Джерело: [14]

Статистичні показники, що висвітлюють процеси інтернаціоналізації залишаються приблизно стабільними (таблиця 1). Іноземні активи зменшились на 1,4 %, під впливом підписання деяких національних угод, включаючи злиття Dow-DuPont, групу LVHM (Франція), що спеціалізується на продажах товарів класу люкс, консолідуючи свої акції в модному домі Christian Dior та французьку електричну мережу EDF SA, яка придбала ядерний бізнес компанії Areva. На відміну від цього, частка іноземних працівників та обсягів іноземних продажів, зросли на 1,2 % та 2,2 % відповідно.

Близько 60 % світової торгівлі, яка сьогодні становить понад 20 трлн. дол. США, складається з торгівлі проміжними товарами і послугами, які включені на різних етапах процесу виробництва до кінцевого споживання, що в свою чергу призвело до створення глобальних ланцюгів створення вартості (GVC). Це можуть бути послідовні ланцюги або складні мережі, сфера їх дії може бути глобальною або регіональною.

Поширення GVC спостерігається більше в тих галузях, де діяльність може бути більш легко розділена, наприклад, електроніка, автомобілебудування або одяг, проте GVC останнім часом, все частіше стали охоплювати діяльність у всіх секторах, включаючи послуги. У той час, як частка послуг у валовому світовому становить лише близько 20 %, майже половина (46 %) доданої вартості світового експорту забезпечується діяльністю сектору послуг, у той час як більша частина світового експорту товарів обробної промисловості вимагає послуг для їх виробництва.

Глобальні ланцюги створення вартості, як правило, координуються ТНК, під час транскордонної торгівлі ресурсами та продуктами, яка відбувається в мережах їх філій, партнерів по контрактах та постачальників. GVC, що знаходяться під впливом ТНК складають близько 80 % світової торгівлі. Моделі торгівлі цінними паперами в GVC значною мірою залежать від інвестиційної стратегії ТНК. Країни з часткою ПІІ, що перевищує розмір їх економік, як правило, мають більш високий рівень участі в GVC та створюють відносно велику внутрішню додану вартість від торгівлі.

ТНК координують глобальні ланцюги створення вартості через складні мережі взаємовідносин постачальників та різних режимів управління, від прямої власності іноземних партнерів до договірних відносин (в нестандартних режимах міжнародного виробництва), у відношенні повної внутрішньої торгівлі. Рішення ТНК про те, куди інвестувати і з ким співпрацювати, визначаються локальними детермінантами GVC, які залежать від сегменту, завдання або сфери діяльності GVC. Локальні детермінанти для сегментів GVC часто різні, і часто менші, ніж для вертикально інтегрованих галузей, тобто, вкладення у галузь електроніки, що займається збиранням приладів менше, ніж інвестиції в електронну промисловість в цілому.

На глобальному рівні країни, найбільш інтегровані в GVC, є регіональними штаб-квартирами та логістичними центрами (а також фінансовими вузлами) для операцій

ТНК (Бельгія, Нідерланди, Сінгапур, Гонконг, Китай та Ірландія). Маючи відносно невеликий внутрішній ринок, ці економіки отримали важливу роль як глобальні сервісні, технологічні та фінансові центри.

За критерієм обсягу активів найбільші ТНК світу є переважно фінансовими інституціями. Така ситуація є цілком природною та повною мірою відображає роль фінансової системи у глобальних економічних процесах. Загальновідомим є той факт, що саме фінансовий капітал виявив найвищу здатність до зростання в умовах глобалізації. В таких умовах фінансові інституції отримали явні переваги над промисловими корпораціями в конкурентній боротьбі, що в результаті і привело до гегемонії фінансових ТНК.

Об'єктивно провідними фінансовими ТНК світу залишаються банківські інституції. Жодні кризи не здатні похитнути позиції банківського сектору, який перетворився на один із головних механізмів реалізації процесу транснаціоналізації. Проте, треба визнати, що серед провідних фінансових ТНК також представлений і страховий бізнес, іпотечні установи тощо. Одна з головних переваг фінансових ТНК порівняно з традиційними ТНК промислового сектору – висока здатність до інновацій, в тому числі – з позиції сприйняття інноваційних фінансових інструментів та послуг. Саме ця риса, на нашу думку, дає можливість фінансовому сектору демонструвати кращі темпи розвитку в умовах постіндустріальної економіки. У 2018 р. чотири найбільші банки Китаю - ICBC, China Construction Bank, Bank of China і Agricultural Bank of China - вперше зайняли перші чотири рядки світового рейтингу «1 000 найбільших банків світу», опублікованого британським журналом The Banker. В основі складання рейтингу лежить показник капіталу першого рівня. ICBC лідирує шостий рік поспіль (табл..2).

Таблиця 2

Перелік найбільших ТНБ світу за розмірами активів, 2018 р.

№	Назва банку	Обсяг активів, млн дол.
1	Industrial & Commercial Bank of China Limited, China	4013
2	Agricultural Bank of China Limited, China	3239
3	China Construction Bank Corporation, China	3019
4	Bank of China Limited, China	2995
5	BNP Paribas SA, France	2352
6	JPMorgan Chase Bank National Association, USA	2141
7	China Development Bank, China	2065
8	Japan Post Bank Co Ltd., Japan	1882
9	Crédit Agricole SA, France	1860
10	MUFG Bank Ltd., Japan	1834

Проте для діяльності сучасних ТНК характерні і значні протиріччя – окремі з них сконцентровані в соціальній та політичній площині. Такі протиріччя характерні як для розвинених країн, так і для країн із перехідними економіками. Але вчені підкреслюють, що більш вагомими ці загрози транснаціоналізації є для країн, що розвиваються [15].

Аналіз рівня транснацірналізації компаній нефінансового сектору, свідчить про наступні тенденції: найвищий - в компаніях хімічної і фармацевтичної промисловості (21,8 %), для компаній, що займаються виробництвом продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів він складає (19,31 %), у галузях електроніки та електронного машинобудування (18,9 %), тобто у сферах, найбільш орієнтованих на споживача; найменші значення індексу характерні для компаній галузі будівництва та будівельних матеріалів (8,02 %), засобів масової інформації (6,77 %), тобто в галузях, орієнтованих, насамперед, на національний ринок. Що стосується галузевої структури, то за даними Financial Times Global 500, лідером все ще залишається нафтодобувна промисловість, однак, треба відзначити, що її частка поступово зменшується.

Для кількісної оцінки ступеня нерівномірності розподілу певної сукупності об'єктів за будь-якою ознакою можна розрахувати такі показники, як коефіцієнти локалізації, коефіцієнт концентрації та коефіцієнт Джині. Отже, оцінка нерівномірності розподілу ТНК у нафтодобувній галузі ґрунтується на порівнянні часток двох розподілів – за кількістю елементів сукупності d_j (компаній) та за обсягом значень ознаки D_j (активи). Якщо розподіл значень ознаки рівномірний, то $d_j = D_j$. Відхилення часток свідчить про певну нерівномірність розподілу, яка вимірюється коефіцієнтами:

$$1) \text{ локалізації } L_j = \frac{D_j}{d_j} * 100 \quad (1)$$

$$2) \text{ концентрації } K = \frac{1}{2} \sum |D_j - d_j| \quad (2)$$

Коефіцієнт локалізації розраховується для кожної складової сукупності. За рівномірного розподілу всі значення коефіцієнтів локалізації дорівнюють «1». У випадку концентрації значень ознаки у певній складовій сукупності $L_j > 1$, і навпаки.

Коефіцієнт концентрації є узагальнюючою характеристикою відхилення розподілу від рівномірного. Значення його коливаються у межах від 0 до 1. У рівномірному розподілі $K=0$. Чим помітніша концентрація, тим більше значення K відхиляється від 0.

Оцінка ступеня нерівномірності розподілу ТНК за коефіцієнтом Джині здійснюється за такою формулою:

$$K^{Дж} = 1 - 2 \sum f_{відн} \cdot x_{кум} + \sum f_{відн} \cdot x_{відн} \quad (3)$$

де $f_{відн}$ - частка частот і-ої групи ТНК;

$x_{кум}$ - кумулятивна (накопичена) частка значень показника (активи) за групами ТНК,

$x_{відн}$ - частка значень показника (активи) і-ої групи ТНК.

Розрахунок цих показників ґрунтується на попередньому групуванні компаній за показниками, на основі яких проводиться оцінка нерівномірності, а саме розмірі активів (таблиця 3. та 4). При цьому слід зазначити, що відповідно до формули Стерджеса було визначено, що оптимальне число груп дорівнює 7, та групування було проведено з не рівними інтервалами.

Таблиця 3

Групування ТНК у нафтодобувній галузі за обсягами активів
 (за даними на 01.01.2018 р.)

№	Групи ТНК за розміром активів, млн. дол. США	ТНК	Число ТНК	Сумарний обсяг активів, млн. дол. США
1	12 370 -107 911	Statoil, SK Holdings, Lukoil, Repsol, PTT, JXTG Holdings, Phillips 66, Petramina, Valero Energy, Marathon Petroleum, Indian Oil, Indemitsu Kosan, Andeavor, Bharat Petroleum, GS Caltex , Hindustan Petroleum	16	962248
2	107 912-203 453	Rosneft Oil, Petronas, ENI, Relience Industries	4	622730
3	203 454-298 995	BP, Chevron, Petrobras, Total	4	1004898
4	298 996-394 537	Exxon Mobil, Sinopec Group	2	693533
5	394 538-490 079	Royal Dutch Shell	1	442308,5
6	490 080-585 621	China National Petroleum	1	537850,5
	Разом		28	4263568

Так, результати групування за обсягами активів, свідчать про доволі нерівномірний розподіл активів серед топ 28 компаній нафтової промисловості, причому найбільшими активами володіють компанії, які входять до 6, 5 та 4 груп. У середньому на одну ТНК припадає 152 270, 29 млн. дол. США активів. Більшість з ТНК даної галузі мають активи в середньому 66 964,86 млн. дол. США. В свою чергу половина корпорацій має середній розмір активів, що не перевищує 95 968,38 млн. дол. США, у іншій половині ТНК розмір активів – вище за 95 968,38 млн. дол. США.

Якщо на основі результатів групування розрахувати відносні структурні показники, то можна зробити висновок про певну нерівномірність розподілу корпорацій за обсягами активів (таблиця 3).

Так, розмір активів, що не перевищує 54 169,19 млн. дол. США мають 25% дрібних ТНК, а активи, що не перевищують 266 260,13 млн. дол. США, - 75% всіх інших ТНК даної галузі, лише 8 % найкрупніших ТНК контролюють 23 % активів, тоді як більш ніж на половину, а саме на 57 % найкрупніших ТНК припадає лише 22 % активів.

Таблиця 4

Розподіл нафтодобувних ТНК за обсягами активів

Групи ТНК за обсягами активів, млн. дол. США		Частка групи ТНК в загальній кількості ТНК, %	Частка групи ТНК в загальному обсязі активів, %
12 370	107 911	57	22
107 912	203 453	14	15
203 454	298 995	14	24
298 996	394 537	7	16
394 538	490 079	4	10
490 080	585 621	4	13
Разом		100	100

Як свідчать проведені розрахунки, коефіцієнти локалізації не дорівнюють одиниці, отже розподіл ТНК є нерівномірним та можна стверджувати, що в ТНК другої, третьої, четвертої, п'ятої, та шостої груп простежується найбільша локалізація активів. Коефіцієнт концентрації, що дорівнює 34,4% за активами, свідчить про відносно середній ступінь концентрації показників, що аналізуються, у певних групах ТНК.

За розміром обсягів активів коефіцієнт Джині дорівнює 42 %. Це дає змогу стверджувати, про нерівномірний розподіл топ-28 найкрупніших корпорацій нафтодобувної промисловості за обсягами активів та відносно високий ступінь їх концентрації (оскільки відносно рівномірним вважається розподіл, якщо коефіцієнт Джині не досягає 40%).

Висновки. В ході проведеного дослідження було визначено, що важливою ознакою сучасних процесів транснаціоналізації можна вважати діяльність глобальних ланцюгів створення вартості, поширення яких більш характерне для галузей з легко розподіленими стадіями виробництва (електроніка, автомобілебудування, одяг), проте останнім часом вони, все частіше стали охоплювати діяльність у всіх секторах, включаючи послуги. За критерієм обсягу активів найбільші ТНК світу є переважно фінансовими інституціями. Така ситуація є цілком природною та повною мірою відображає роль фінансової системи у глобальних економічних процесах. Загальновідомим є той факт, що саме фінансовий капітал виявив найвищу здатність до зростання в умовах глобалізації.

З огляду на те, що за даними Global 500, нафтодобувна промисловість все ще лідирує за кількістю ТНК в загальній кількості компаній, проведено розрахунки кількісної оцінки ступеня нерівномірності розподілу ТНК цієї галузі за розміром активів. Результати розрахунків дозволяють стверджувати, що на світовому нафтодобувному ринку функціонує велика кількість ТНК, проте суттєве значення на його розвиток спричиняють лише декілька («China National Petroleum», «Royal Dutch Shell», «Exxon Mobil», «Sinorep Group»), акумулюючи більшу частину активів.

Список використаної літератури

1. Dunning J. H. *Multinational Enterprises and the Global Economy*/J. H. Dunning, Sarianna M. Lundan. – Електронні дані. – London : Edward Elgar Publishing, 2008. – 920 p. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=Hz6S4BGmGxUC&pg=PR24&hl=uk&source=gbs_selecte_d_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false.
2. Котлер Ф. *Маркетинг менеджмент: анализ, планирование, внедрение, контроль* / Филип Котлер ; пер. с англ. – СПб : Питер, 1999. – 896 с.; Kotler F. *Marketing menedzhment: analiz, planirovanie, vnedrenie, kontrol* / Filip Kotler ; per. s angl. – SPb : Piter, 1999. – 896 s.
3. Kindleberger Ch. P. *The Theory of Direct Investment* / Ch. P. Kindleberger // *International Trade and Finance*. — London, 1975;
4. Портер М. *Международная конкуренция* / М. Портер ; пер. с англ. ; под ред. В. Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 1993. – С. 896.; Porter M. *Mezhdunarodnaya konkurentsiya* / M. Porter ; per. s angl. ; pod red. V. D. Shchetinina. – M. : Mezhdunarodnye otnosheniya, 1993. – S. 896.
5. Hymer S. *The International Operations of National Firms: A Study of Direct Investment*. / S. Hymer. — MIT Press, 1976;

6. Ohmae K. The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies / Ohmae K. - New York : The Free Press, 1995.

7. Никербокер Ф. Т. Олигополистическая реакция и транснациональная корпорация / Никербокер Ф. Т. — Бостон, 1973; Nikerboker F. T. Oligopolisticheskaya reaktsiya i transnatsionalnaya korporatsiya / Nikerboker F. T. — Boston, 1973

8. Perlmutter H. V. The Tortuous Evolution of the Multinational Corporations / H. V. Perlmutter // Columbia Journal of World Business. 1969. — 4.Jg., Helf

9. Белошапка В. А. Транснациональные корпорации в международном бизнесе / Белошапка В. А. — К. : КГЭУ, 1994. — 45 с.; Beloshapka V. A. Transnatsionalnye korporatsii v mezhdunarodnom biznese / Beloshapka V. A. — K. : KGEU, 1994. — 45 s.

10. Білорус О. Г. Глобальні трансформації і стратегії розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, О. М. Гончаренко, Ю. М. Мацейко, В. А. Зленко ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 1998. — 416 с.; Bilorus O. H. Hlobalni transformatsii i stratehii rozvytku / O. H. Bilorus, D. H. Lukianenko, O. M. Honcharenko, Yu. M. Matseiko, V. A. Zlenko ; NAN Ukrainy, In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn. — K., 1998. — 416 s.

11. Рогач О. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підручник / О. Рогач. — К. :Либідь, 2005. — 716 с.; Rohach O. Mizhnarodni investytsii: teoriia ta praktyka biznesu transnatsionalnykh korporatsii : pidruchnyk / O. Rohach. — K. :Lybid, 2005. — 716 s.

12. Транснаціональні корпорації : навч. посіб. / [Рокоча В., Плотніков О., Новицький В. та ін.] : — К. : Таксон, 2001. — 304 с.; Transnatsionalni korporatsii : navch. posib. / [Rokocha V., Plotnikov O., Novytskyi V. ta in.] : — K. : Takson, 2001. — 304 s.

13. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються. [Електронний ресурс] : монографія / [Л. В. Руденко-Сударєва, О. М. Мозговий, В. В. Токар та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. Л. В. Руденко-Сударєвої. — Вид. 2-ге, доп. — К. : КНЕУ, 2015. — 270 с.; Transnatsionalizatsiia i konkurentnyi rozvytok natsionalnykh ekonomik: teoriia i praktyka krain, shcho rozvyvaiutsia. [Elektronnyi resurs] : monohrafiia / [L. V. Rudenko-Sudarieva, O. M. Mozhovyi, V. V. Tokar ta in. ; za nauk. red. d.e.n., prof. L. V. Rudenko-Sudarievoi. — Vyd. 2-he, dop. — K. : KNEU, 2015. — 270 s.

14. World Investment Report 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2130>

15. Стеценко Б. С. Транснаціоналізація як визначальна тенденція розвитку глобальної фінансової інфраструктури. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/15827>; Stetsenko B. S. Transnatsionalizatsiia yak vyznachalna tendentsiia rozvytku hlobalnoi finansovoi infrastruktury. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/15827>

Стаття надійшла до редакції 27. 08. 2018.

O. Bezzubchenko, V. Darmenko

TRANSNATIONALIZATION ANALYSIS IN THE WORLD ECONOMY

In 2017, the top 100 global MNEs' foreign operations represented 9 per cent of world foreign assets, 17 per cent of world foreign sales and 13 per cent of foreign employment. The top global TNCs represented a tiny 0,1 per cent of the estimated universe of TNCs, but their total sales in 2017 were equivalent to about 10 per cent of world GDP. The relative importance of the top 100 TNCs is a function partly of globalization and partly of

concentration among the universe of TNCs. In 2017, top TNCs scaled up their global operations, increasing assets and sales by 8 per cent, although internationalization statistics remained roughly stable. Assets and sales were boosted by a wave of megadeals across virtually all industries represented in the Top 100 that brought five new companies into the ranking.

It's quiet clear the leading financial TNCs of the world are banking institutions. Any financial crises are incapable to dent the banking sector, which has become one of the main mechanisms of the transnationalization process implementation. However, they should admit the insurance companies, mortgage-lending institutions and so on are among those leading financial TNCs. One of the main advantages of the financial TNCs in comparison with those traditional industrial TNCs is their high ability to perceive innovative financial instruments and services.

The presented calculations allow us to suggest that among the large number of TNCs in the global oil production market only a few (China National Petroleum, Royal Dutch Shell, Exxon Mobil, Sinopec Group) have a significant impact on this market development, accumulating more part of its assets.

The main tendencies in the processes of transnationalization are the predominance of the oil industry share, as well as telecommunication and pharmaceutical TNCs among the companies in the non-financial sector. It also should be emphasized according to the criterion of assets, the largest TNCs of the world are mainly financial institutions.

An important undertone in the today's world economy development is the active development of the global value creation that is influenced by TNCs. It builds up about 80% of world trade.

At the global level, the most integrated countries with the GVC are regional headquarters and logistics centers (as well as financial ones) for TNC operations (Belgium, the Netherlands, Singapore, Hong Kong, China and Ireland). They have a relatively small domestic market, but their economies influence global service, as well as technol

Key words: transnational corporation (TNC), transnationalization., globalization, Global Value Chains (GVC), FDI.

УДК 330.131.3 (477)

І.С. Луценко

РЕВЕРСИВНА ЛОГІСТИКА ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ГЛОБАЛЬНИХ СТРУКТУР

В статті наведено результати дослідження суті, задач та перспектив використання в Україні реверсивної логістики. Відображено позитивний вплив реверсивної логістики на соціально-економічну безпеку регіонів. Проаналізовано моделі реверсивної логістики ЄС та можливості їх застосування в Україні для покращення екологічної безпеки країни.

Ключові слова. Реверсивна логістика, реверсивні потоки, ланцюги поставок, поверненні потоки, зворотні потоки, традиційні канали, реверсні канали, безпека, соціально-економічна безпека, екологічна безпека.

Постановка проблеми. Україна знаходиться, як і більшість пострадянських країн в ситуації необхідності швидких та глибоких соціально-економічних змін на шляху до створення по суті нової галузі переробки побутових та виробничих відходів. Чудово розуміючи економічну ефективність утилізації та повторного використання продукції,